

Asia Tekijänoikeus koulutusaineistoon

Hakija Turun työvoimatoimisto

Annettu 01.12.2004

LAUSUNTOPYYNTÖ

Turun työvoimatoimisto (jäljempänä hakija), asiamiehenään asianajaja Tatu Kulmala, on 10.08.2004 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa koulutusaineistoon liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä.

Asian taustatiedot

Turun työvoimatoimistossa on laadittu lausuntopyynnön liitteen 1 mukainen koulutusaineisto otsikkonaan "Irtisanominen - odottamaton kriisi". Kyseinen koulutusaineisto on lausuntopyynnön mukaan laadittu työvoimatoimiston omaan koulutustoimintaa varten ja aineiston tekijänoikeus kuuluu Turun työvoimatoimistolle. Koulutusaineiston ovat laatineet työvoimatoimiston työntekijät työnantajan ilmoittamien ohjeiden mukaisesti.

Koulutusaineisto perustuu Turun työvoimatoimistolle vuosien kuluessa kertyneeseen tietotaitoon henkilöstöratkaisujen ja työelämän psykologian koulutus- ja konsulttitoiminnassa. Aineiston laatimiseksi tarvittavan tiedon ja kokemuksen kerääminen ei hakijan käsityksen mukaan ja yleisen elämäkokemuksen perusteella tapahdu vähäisessä ajassa. Työvoimatoimiston henkilökunnalta on kulunut kyseisen kirjallisen aineiston laatimiseen kymmeniä henkilötyöpäiviä.

Hakijan tietoon on tullut, että aikaisemmin hakijan palveluksessa ollut A.A. on nyttemmin valmistanut lausuntopyynnön liitteen 2 mukaisen aineiston "Vaikean muutostilanteen kohtaaminen työyhteisössä". A.A. on hakijan palveluksessa ollessaan työskennellyt tehtävissä, joissa hänellä on ollut mahdollisuus saada käyttöönsä liitteen 1 mukainen hakijan koulutusaineisto. A.A. ei lausuntopyynnön mukaan kuitenkaan varsinaisesti olen osallistunut mainitun aineiston laatimiseen.

A.A:n valmistama aineisto on sivumäärältään jonkin verran työvoimatoimiston aineistoa pitempi. Hakijan käsityksen mukaan A.A:n aineisto sisältää kuitenkin työvoimatoimiston aineiston miltei sanasta

sanaan siten, että tekstin ulkoasua ja asettelua on vain jonkin verran muutettu. Työvoimatoimiston aineiston tekstisisältö pääosin sellaisenaan ja valtaosin myös esitysmuoto on selvästi havaittavissa ja erotettavissa A.A:n aineistosta.

A.A. on hakijan palveluksesta lähdettyään siirtynyt Mehiläinen Oyj:n palvelukseen ja tässä työsuhteessaan ansiotarkoituksessa valmistanut, käyttänyt ja julkisesti esittänyt liitteen 2 mukaista aineistoa. A.A. tai Mehiläinen Oyj eivät ole saaneet hakijalta suostumusta tai muuta laillista oikeutta valmistaa kappaleita hakijan aineistosta tai esittää sitä julkisesti Mehiläinen Oyj:n lukuun tapahtuvissa koulutustilaisuuksissa. Mainittu koulutustoiminta on A.A:n ja Mehiläinen Oyj:n kaupallista ansiotoimintaa.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija on esittänyt tekijänoikeusneuvostolle seuraavat kysymykset:

- 1) Onko Turun työvoimatoimiston laatima koulutusaineisto tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan tekijänoikeuslain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetulla tavalla itsenäinen ja omaperäinen siten, että se ylittää teoskynnyksen ja on tekijänoikeudella suojattu?
- 2) Onko A.A:n / Mehiläinen Oyj:n katsottava rikkoneen Turun työvoimatoimiston tekijänoikeuslain 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettua yksinoikeutta teoksensa kappaleen valmistamiseen siten, että hän on kopioinut Turun työvoimatoimiston aineiston omaan aineistoonsa ilman tekijänoikeuden haltijan suostumusta?
- 3) Onko A.A:n / Mehiläinen Oyj:n katsottava rikkoneen Turun työvoimatoimiston tekijänoikeuslain 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettua yksinoikeutta teoksensa julkiseen esittämiseen, kun hän on esittänyt kopioimalla valmistamaansa aineistoa kaupallisessa ja koulutustarkoituksessa suurehkoille yleisöille ilman tekijänoikeuden haltijan suostumusta?

VASTINEET

Tekijänoikeusneuvosto on varannut A.A: lle ja Mehiläinen Oyj:lle mahdollisuuden vastineiden antamiseen. Mainittujen yhteinen vastine on saapunut 10.09.2004.

Vastineessa todetaan ensin A.A:n ja Mehiläinen Oyj:n näkemys Turun työvoimatoimiston tekijänoikeusneuvostolle esittämistä kysymyksistä ja esitetään tekijänoikeusneuvostolle eräitä lisäkysymyksiä.

Vastineenantajat toteavat, että työvoimatoimiston koulutusaineisto ei ylitä teoskynnystä ja että A.A ja Mehiläinen Oyj eivät ole rikkoneet työvoimatoimiston tekijänoikeuksia. Vastineenantajat kysyvät myös, voiko tekijänoikeuden rikkominen olla peruste siihen, että A.A:n ja/tai Mehiläinen Oyj:n täytyy korvata työvoimatoimistolle uuden koulutusaineiston valmistamisesta aiheutuvat kustannukset ja jos tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeutta on rikottu, mikä on kohtuullinen hyvitysmaksun määrä.

Perustelut

A.A. on koulutukseltaan tekniikan lisensiaatti ja kasvatustieteen maisteri, joka on erikoistunut työpsykologiaan. Ennen siirtymistään Mehiläinen Oyj:n palvelukseen A.A. oli työvoimatoimiston palveluksessa. Sekä Mehiläinen Oyj:n että työvoimatoimiston palveluksessa A.A. on antanut irtisanomisen kohtaamista ja siitä seuraavia ongelmia koskevia konsulttipalveluita yrityksille ja niiden työntekijöille.

A.A. on nykyisissä tehtävissään käyttänyt ammattitaitoaan, joka on kertynyt sekä opintojen että työkokemuksen kautta. A.A. myöntää käyttäneensä hyväkseen myös sitä ammattitaitoa, joka kertyi hänen ollessaan työvoimatoimiston palveluksessa. A.A. ei ole ainakaan tietoisesti käyttänyt työvoimatoimiston materiaalia ollessaan Mehiläinen Oyj:n palveluksessa. A.A. ei ole myöskään orjallisesti kopioinut työvoimatoimiston materiaalia. Koska A.A:n tarjoamat palvelut ovat nykyisinkin samantyyppisiä kuin hänen ollessaan työvoimatoimiston palveluksessa, on koulutusaineistoissa väistämättä samankaltaisuuksia. Asiat, joista A.A. luennoi perustuvat tutkimustuloksiin, joita käsittelevä alan kirjallisuus on laajaa.

Lausuntopyynnön liitteenä olevat aineistot ovat luentorunkoja, jossa irtisanomiseen liittyviä perusasioita on lueteltu otsikonomaisesti. Itse esitykset ovat luonnollisesti perusteellisempia ja niissä asioita käydään läpi yksityiskohtaisemmin. Luentorungoissa on lueteltu perustotuksia, kuten että irtisanomista seuraavat vaiheet ovat shokki, reaktio, työstäminen ja uudelleensuuntaaminen. Esimerkkinä siitä, miten tämän

tyyppiset asiat on esitetty työvoimatoimiston ja miten A.A:n Mehiläinen Oyj:n palveluksessa käyttämässä luentorungossa:

Työvoimatoimiston koulutusaineisto s. 2

”Odottamattoman kriisin vaiheet

1. Shokkivaihe
 - kesto parista minuutista muutamaan päivään
2. Reaktiovaihe
 - kesto parista viikosta yli kuukauteen
 - tunteiden esiin purkautuminen
 - kehon reaktiot
 - ajatukset
 - puolustusmekanismit
3. Työstämisvaihe
 - kesto kuukausia
4. Uudelleensuuntautumisvaihe
 - kriisi on voitettu
 - irtisanomisesta voi keskustella ilman tunne purkauksia
 - uusia suunnitelmia lähdetään kokeilemaan ja toteuttamaan”

Mehiläinen Oyj:n aineisto s. 7

”Kriisin kohtaaminen

Kriisin neljä vaihetta:

1. SHOKKI (minuuteista pariin päivään)
2. REAKTIO (parista viikosta kuukauteen)
3. TYÖSTÄMINEN (kuukausia)
4. UDELLEENSUUNTAUTUMINEN (kuukausia vuosia)

Jokainen vaihe on käytävä läpi – huonosti läpikäyty kriisi voi haitata tulevaisuudessa

Kriisireaktiot koostuvat oikeista tapahtumista ja mielikuvista

Kriisi on luonnollinen ja sallittu tapahtuma” (samat sanat ja sanojen rungot alleviivattu tässä)

Samasta aihepiiristä johtuen on käytetty samoja ajatuksia ja samoja sanoja. Kopiointi ei kuitenkaan ole ollut orjallista, A.A:n laatima aineisto on laajempi ja graafiset ulkoasut ovat erilaisia.

Kun työvoimatoimisto on ottanut asian johdosta vaatimuskirjeellä yhteyttä A.A:n, on A.A. välittömästi yrittänyt muuttaa luentorunkojaan niin, ettei voida edes tulkita asiassa olevan tekijänoikeuden loukkausta. Luentorunkojen muuttamisella on kuitenkin rajansa, koska aihepiiri määrää käytettävän sanaston ja ajatusten käytön. Sanamuotojen väkisin muuttaminen saattaa johtaa siihen, ettei asiaa pystytä selittämään ymmärrettävästi.

A.A. ei ole tietoisesti kopioinut työvoimatoimiston luentorunkoa. Koska hän on entisessä työssään luennoinut työvoimatoimiston luentorunkoa hyväksikäyttäen, ovat luentorungossa esitetyt ajatukset ja sanasto väistämättä painuneet hänen mieleensä.

Mehiläinen Oyj:llä ei ole ollut mitään käsitystä siitä, miten A.A:n käyttämät luentorungot ovat syntyneet.

Teoskynnyksen ylittyminen

Koulutusmateriaali, jota A.A. käytti ollessaan työvoimatoimiston palveluksessa, ei sisältänyt mitään erityistä ja uutta, vaan siihen oli koottu työpaikan menettämiseen liittyviä perustotuuksia. Irtisanomiseen liittyviä ongelmia ei voida käsitellä käyttämättä paljolti samoja käsitteitä ja termejä kuin Työvoimatoimiston koulutusmateriaalissa.

Tekijänoikeuslain mukaan saadakse tekijänoikeudellista suojaa teoksen on ylitettävä nk. teoskynnys eli sen on oltava itsenäinen ja omaperäinen. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut kirjallisten tuotteiden teoskynnystä useissa lausunnoissaan. Vastineessa on viitattu lausuntoihin 2000:7 (kysymyssarja) ja 2002:11 (kasvatusprojektia koskeva esite). Edellä mainituilla perusteilla työvoimatoimiston koulutusmateriaali ei ylitä teoskynnystä.

Ellei A.A. saisi käyttää koulutuksensa ja työkokemuksensa perusteella kertymäänsä ammattitaitoa, menettäisi hän ansaintamahdollisuutensa. Työvoimatoimistolla ei voi olla monopolia irtisanottaville tarjottavien konsulttipalvelujen osalta. Myös työvoimatoimiston aineisto perustuu laajaan muiden tahojen tekemään tutkimustyöhön.

Teoskynnyksen ylittymisen laajuus

Vaikka koulutusmateriaali olisikin tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos, ainoastaan omaperäiset tekstiosat olisivat suojattuja.

Tekijänoikeus suojaa vain esitystapaa ja muotoa, ei asiasisältöä itsessään. Tekijänoikeus ei suojaa teoksessa esitettäviä ajatuksia, tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, toteamuksia tai yksittäisiä tietoja.

Kuka tahansa saa kirjoittaa tai tehdä esitelmän samasta aiheesta. Tämä merkitsee sitä, että kun koulutusmateriaali kostuu yleisesti tunnetuista teorioista ja opeista, vain omaperäiset ja yksilöllisesti esitetyt osat saavat suojaa. Tämä on todettu mm. tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2003:1 (sopimusehdot).

Hyvitys ja vahingonkorvaus

Vastineessa todetaan, että Turun työvoimatoimisto on vaatinut A.A:lta/Mehiläinen Oyj:ltä vahingonkorvausta 6000 euroa sen perusteella, että se katsoo olleensa A.A:n tekijänoikeusloukkauksen perusteella pakotettu laatimaan kokonaan uuden koulutusaineiston.

Vaikka katsottaisiin, että A.A. on syyllistynyt tekijänoikeuden loukkaamiseen, ei sen johdosta ole tarvinnut valmistaa uutta koulutusmateriaalia. Vastineenantajat kiistävät syy-yhteyden väitettyyn loukkaukseen. Jos joku laittomasti kopioi elokuvan ja tietokoneohjelman, ei sen takia jouduta tekemään uutta elokuvaa tai tietokoneohjelmaa. Vastineenantajat kiistävät työvoimatoimiston vaatimuksen myös määrällisesti.

Työvoimatoimisto on vaatinut A.A:lta/Mehiläinen Oyj:ltä vahingonkorvauksen lisäksi hyvitysmaksuna 3000 euroa.

Vastineessa todetaan, että luentorunko on vain osa työvoimatoimiston ja Mehiläinen Oyj:n tarjoamasta palvelusta. Olennainen osa esitystä on suullinen luentorunkoa huomattavasti laajempi ja yksityiskohtaisempi esitys. Hyvitysmaksuvaatimus vaikuttaa vastineenantajien mielestä korkealta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi seuraavaa.

Tekijänoikeusneuvoston tehtävänä on tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan avustaa opetusministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelemisessä sekä antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto ei voi toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa näyttökysymyksiin tai tulkita tehtyjä sopimuksia.

Muutoin tekijänoikeusneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta ja eräistä tekijänoikeuden lähioikeuksista

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset.

Tekijänoikeussuojaa saadaksean kirjallisen tai taiteellisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä niin sanottu teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tai taiteellisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen sisältämiä tietoja, aiheita tms., vaan sitä ilmenemismuotoa, joka teokselle on annettu.

TekijäL:n esitöissä on todettu teosharkinnasta mm. seuraavaa: "Minkäänlaisia vaatimuksia ei ole asetettu teoksen tarkoituksen suhteen. Kirjallinen samoin kuin taiteellinen teos voi sen vuoksi pääasiallisesti ja vieläpä kokonaan palvella puhtaasti käytännöllistä tarvetta joutumatta sen johdosta lain suojan ulkopuolelle. -- Ratkaisun teoskynnyksen ylittymisestä täytyy riippua olosuhteiden harkinnasta kussakin yksittäisessä tapauksessa ottaen huomioon, että luomuksen tulee ehdottomasti olla uusi ja omaperäinen." (Komiteanmietintö 1953:5: Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 44)

Tekijänoikeusneuvoston on aikaisemmassa lausuntokäytännössään katsonut tekijänoikeussuojaa saaviksi kirjallisiksi teoksiksi esimerkiksi koiran tarinakirjan (lausunto 1996:19), 48-sivuisen urheiluverotukseen

liittyvän koulutusaineiston (lausunto 1996:18), kirkollisen synnintunnustustekstin (lausunto 2001:17) sekä 12 teksti- ja/tai kaaviosivua käsittävän asiakirjan, joka sisälsi yrityksen sukupolvenvaihdosmallin kuvauksen (lausunto 2001:11).

Kuvataiteen teoksina tekijänoikeussuojaa saaviksi teoksiksi tekijänoikeusneuvosto on katsonut muun muassa piirroksen, jossa oli tyylitelty pikkutyttö (lausunto 1991:4), lautapelin pelilaudan (lausunto 1994:7), kahden yhdistyksen toiminnassaan käyttämät tunnukset (lausunto 2001:12) sekä naishahmon siluetin (lausunto 2002:10).

Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle tai henkilöille.

TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Säännöksen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Teos voidaan luoda myös useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään TekijäL 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta vain omasta osuudestaan. Esimerkkinä yhteenliitetystä teoksesta voidaan mainita kirja, jossa on sekä tekstiä että kuvitusta. Yhteenliitettyihin teoksiin ei sovelleta TekijäL 6 §:n yhteisteoksia koskevaa säännöstä.

Kokoomateoksista säädetään TekijäL 5 §:ssä. Säännöksen mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Vaikka kokoomateoksen tekijällä on oikeus omaan teokseensa, hänellä ei ole siten oikeutta määrätä siihen sisältyvien teosten tai teosten osien käytöstä kokoomateoksesta erillään.

TekijäL 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta. Jos kyse on TekijäL 6 §:ssä tarkoitettusta teoksesta eli yhteisteoksesta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

TekijäL 49 §:n mukaisesta suojasta

TekijäL 49 §:ssä säädetään ns. luettelosuojasta ja tietokantojen suojasta.

TekijäL 49 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.

TekijäL:n esitöiden mukaan TekijäL 49 §:n 1 momentin 1. kohdan mukaisen luettelosuojan edellytyksenä on yhdisteltyjen tietojen suuri määrä. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. Luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 1997/10, s. 5 - 6)

On huomattava, että TekijäL 49 §:n mukainen suoja ei ulotu luettelon tms. työn sisältämiin yksittäisiin tietoihin tai työn laadullisesti tai määrällisesti arvioiden epäolennaisiin osiin, vaan suojan kohteena on työ kokonaisuudessaan tai työn laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaiset osat.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. TekijäL 49 §:n 1 momentin nojalla suojatuiksi on katsottu esimerkiksi puhelinluettelo (1987:16), nimipäiväluettelo (lausunnot 1995:11 ja 1996:1) sekä yrityksen kirjanpidossa käytettävät tilikartat (2001:5). TekijäL:n 49 §:n 1 momentin nojalla suojatuksi on katsottu myös 200

asiakirjamallin muodostama, tietokonelevykkeelle tallennettu kokonaisuus (1996:15) sekä 197 lippua käsittävä lippukokoelma (2000:9).

TekijäL 49 §:n 1 momentin 1. kohdan mukainen suoja tulee luettelon, taulukon tms. työn valmistajan hyväksi. Valmistaja on yleensä se juridinen tai fyysinen henkilö, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta. Suoja voi alkuperäisestikin kuulua juridiselle henkilölle. Käytännössä suuri osa luetteloista kootaan yritysten ja muiden yhteisöjen toimesta, joita on siis pidetään kokoamiensa luetteloiden valmistajina. (Komiteamietintö 1987:8, s. 136 - 137, SOU 1956:25, s. 391)

TekijäL 49 §:n 1 momentin 2. kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin TekijäL:iin lainmuutoksella 1998/250, joka tuli voimaan 15.4.1998. TekijäL saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY).

Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy direktiivin 96/9/EY 1 artiklan 2. kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy".

Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti ja/tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi muodostua rahoituksesta ja/tai ajan, vaivannäön ja energian käytöstä (direktiivin 96/9/EY johdanto-osa, 41. kohta). Suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu myöskään tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 12)

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokantojen suojaa esimerkiksi lausunnoissaan 1999:13, 1999:15, 1999:17 ja 2001:7. TekijäL 49 §:n 1 momentin 2. kohdan nojalla suojatuiksi tietokannoiksi on katsottu mm. harjutuskimoksen yhteydessä syntynyt laaja aineisto sekä englantilaisten jalkapallo-ottelujen ottelujärjestys.

TekijäL 49 §:n 1 momentin 2. kohdan mukainen suoja tulee tietokannan valmistajan hyväksi. Direktiivin 96/9/EY johdanto-osan 41. kohdan mukaan tietokannan valmistajana pidetään henkilöä, jonka aloitteesta ja riskillä investoinnit tehdään.

Luettelo- ja tietokantasuoja on TekijäL 49 §:n 3 momentin mukaan voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön

saataviin. Suoja päättyy kuitenkin viimeistään, kun työn valmistumisvuodesta on kulunut 15 vuotta.

Myös TekijäL 49 §:n mukaiset oikeudet voidaan sopimuksella siirtää siten kuin jäljempänä selostetaan. Oikeuksien luovutusta koskevat yleiset TekijäL 27 § - 29 §:n säännökset.

TekijäL 49 §:n säännös ei sulje pois tekijänoikeussuojan soveltamista. Tietokanta, luettelo tai muu sellainen työ voi siten saada myös TekijäL 1 §:ssä tarkoitettua tekijänoikeussuojaa, jos tekijänoikeussuojan yleiset edellytykset täyttyvät. Tästä säädetään nimenomaan TekijäL 49 §:n 3 momentin lopussa.

Tekijänoikeuden luovutuksesta

Kuten todettu, tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle tai henkilöille. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa toiselle, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden siirtymisestä säädetään TekijäL:n 3 luvussa (27 § - 42 §). TekijäL 27 §, 28 § ja 29 § sisältävät yleisiä määräyksiä tekijänoikeuden luovutuksesta. Tekijänoikeuden luovuttamisesta ja siirtymisestä voidaan siten sopimuksella sopia.

TekijäL 27 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus voidaan, TekijäL 3 §:n säännöksestä johtuvain rajoituksin, luovuttaa kokonaan tai osittain. Oikeus kuuluu siirronsaajalle niin kuin on sovittu. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi sitovasti luopua vain, mikäli kyseessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. TekijäL 28 §:n mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. TekijäL 29 §:n mukaan tekijänoikeuden luovutuksesta tehdyn sopimuksen kohtuuttoman ehdon sovittelusta on voimassa, mitä oikeustoimilaissa (228/29) on säädetty.

TekijäL:ssa ei ole säädetty tekijänoikeuden luovutukselle määrämuotoa. Oikeuksia voidaan siirtää nimenomaisella kirjallisella tai suullisella sopimuksella tai konkludenttisesti. Konkludenttisesti eli hiljaisesta sopimuksesta voidaan katsoa olevan kysymys silloin, kun osapuolten välisen vakiintuneen käytännön, olosuhteiden tms. perusteella voidaan katsoa tekijänoikeuden siirtymisestä tietyssä laajuudessa sovitun. Tekijä voi myös antaa luvan teoksensa käyttämiseen jossakin yhteydessä tai tilanteessa ilman, että olisi kyse varsinaisesta tekijänoikeuden luovutuksesta. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi luopua vain laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten.

Tekijänoikeus työsuhteessa

Tekijänoikeussuojaa saavia teoksia voidaan luoda myös toisen palveluksessa eli työ- tai virkasuhteessa. Tekijänoikeuslakiin (TekijäL, 404/1961) ei kuitenkaan sisälly yleisiä säännöksiä siitä, kenelle tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun teokseen kuuluu ja miten työ- tai virkasuhteessa luotuja teoksia voidaan hyödyntää. On mahdollista, että tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun teokseen siirtyy työntekijältä työnantajalle työsopimussuhteen johdosta.

Yleensä katsotaan, että työnantaja saa työntekijän työssään tekemiin teoksiin ainakin normaalin toimintansa edellyttämän käyttöoikeuden. Muutoin työsuhteella ei olisi mitään merkitystä. Työnantaja ja työntekijä voivat myös keskenään sopia siitä, miten tekijänoikeuskysymykset määräytyvät työsopimussuhteessa. Tekijänoikeuden siirtymistä koskevia määräyksiä voi sisältyä myös esimerkiksi työpaikan johto- tai ohjesääntöön taikka työehtosopimukseen.

TekijäL sisältää yhden tekijänoikeuden siirtymistä työ- tai virkasuhteessa koskevan olettamasäännön. TekijäL 40 b §:n 1 momentin mukaan jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle. Momentin 2. lauseen mukaan sama koskee vastaavasti myös virkasuhteessa luotua tietokoneohjelmaa ja siihen välittömästi liittyvää teosta. TekijäL 40 b §:n 3 momentin mukaan mitä säädetään tietokoneohjelmasta, sovelletaan vastaavasti työ- ja virkasuhteesta johtuvia tehtäviä täytettäessä luotuun tietokantaan.

TekijäL 27 §:n 3 momentista ilmenee, että lain 40 b §:ää sovelletaan vain, jollei toisin ole sovittu. TekijäL 40 b §:n soveltamisen voi syrjäyttää esimerkiksi työntekijän ja työnantajan välillä tehty suullinen sopimus.

Edellä on selostettu tarkemmin luettelo- ja tietokantasuojaa koskevaa TekijäL 49 §:n säännöstä. Kuten todettu, luettelo- ja tietokantasuojalle on ominaista, että TekijäL 49 §:n oikeus kyseisessä lainkohdassa tarkoitettuihin töihin kuuluu sille, joka voidaan katsoa luettelon yms. työn valmistajaksi. Työn valmistaja voi olla myös luettelon kokoamisen suorittaneen henkilön tai henkilöiden työnantaja tai muu luettelon kokoamista koskevan toimeksiannon antanut taho.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että jotta jokin kirjallinen tai taiteellinen tuote saisi TekijäL 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa, sen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä niin sanottu teoskynnys. TekijäL 49 §:n mukaisen luettelosuojan syntymisen edellytyksenä puolestaan on, että luetteloon tms. työhön on kerätty suuri määrä tietoja. TekijäL 49 §:n mukainen tietokantasuoja syntyy taas silloin, kun kyse on tietojen tai muun aineiston kokoelmasta, jonka sisällön laatiminen, kerääminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta.

Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut hakijan sille toimittamaan aineistoon. Aineisto on seuraavanlaista:

Aineisto "Irtisanominen - odottamaton kriisi" käsittää 11 A4-kokoista sivua, kansilehti mukaan lukien. Kullekin sivulle on koottu koulutustilanteessa käytettävän esityksen tapaan ranskalaisin viivoin tietoja irtisanomistilanteeseen liittyvistä kysymyksistä. Tietoja on sivuilla n. viidestä kahteenkymmeneen kappaletta. Yhdellä sivulla on ympyrädiagrammi. Aineiston viimeisellä sivulla on pieni, vajaat kaksikymmentä riviä pitkä tarina.

Aineisto "Vaikean muutostilanteen kohtaaminen työyhteisössä" käsittää 18 A4-kokoista sivua, kansilehti mukaan lukien. Kullekin sivulle on koottu koulutuksessa käytettävän esityksen tapaan ranskalaisin viivoin tietoja irtisanomistilanteeseen liittyvistä kysymyksistä. Tietoja on sivuilla n. viidestä viiteentoista kappaletta. Tekstit ovat hieman pidempiä kuin aineiston "Irtisanominen - odottamaton kriisi" sisältämät tekstit. Tekstit eivät ole täysin identtisiä aineistoon "Irtisanominen - odottamaton kriisi" sisältyvien tekstien kanssa, vaikka koulutusaineistot käsittelevätkin samaa aihepiiriä ja niissä molemmissa on osin samoja tietoja ja tekstikatkelmia. Yhdellä sivulla asiat on esitetty kaavion muodossa. Yhdellä sivulla asiat on esitetty puolestaan pallojen sisällä olevina sanoina. Aineiston alkusivulla on kolme kuvaruutua käsittävä Harald Hirmuinen -sarjakuva. Aineiston viimeisellä on lisäksi pieni, vajaat kaksikymmentä riviä pitkä tarina. Tämä tarina on sama kuin aineiston "Irtisanominen - odottamaton kriisi" sisältämä tarina.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kumpikaan sille toimitetuista koulutusaineistoista eli aineisto "Irtisanominen - odottamaton kriisi" tai aineisto "Vaikean muutostilanteen kohtaaminen työyhteisössä" ei kokonaisuutensa arvioiden yllä kirjalliselta teokselta vaadittavaan teostasoon ja siten TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeussuojan piiriin. Lausuntopyynnössä tarkoitetut koulutusaineistot koostuvat lähinnä aihepiiriä koskevista avainsanoista, iskulauseista ja aihepiiriä käsittelevästä tavanomaisesta sanastosta, joita on koottu yhteen ranskalaisin viivoin. Koulutusaineistoissa käytettyä ilmaisumuotoa ei voida pitää sillä tavoin itsenäisenä ja omaperäisenä, että aineistot

ylittäisivät kirjalliselta tuotteelta tekijänoikeussuojan saamiseksi vaadittavan teoskynnyksen. Molemmat aineistot jäävät siten TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto toteaa, että aineiston "Irtisanominen - odottamaton kriisi" viimeisellä sivulla oleva tarina on sen näkemyksen mukaan TekijäL 1 §:n nojalla tekijänoikeussuojaa saava kirjallinen teos olettaen, että tarinan suoja-aika on edelleen voimassa. Lisäksi aineiston "Vaikean muutostilanteen kohtaaminen työyhteisössä" sisältämä sarjakuva on tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan TekijäL 1 §:n nojalla suojaa saava kuvataiteen teos.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 1 §:n mukainen tekijänoikeus mainittuun tarinaan ja Harald Hirmuinen -sarjakuvaan kuuluu sille, joka on luonut kyseiset teokset tai sille, jolle tämä oikeus on siirtynyt. Hakija eli Turun työvoimatoimisto voi olla aineistoon "Irtisanominen - odottamaton kriisi" sisältyvän tarinan TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeuden haltija esimerkiksi silloin, jos tekijänoikeus kyseiseen tekstiin on siirtynyt sille sopimuksella tai työsopimussuhteen johdosta. Jos tarinan tekijänoikeudellinen suoja-aika on edelleen voimassa, sen kopioiminen koulutusaineistoon edellyttää luvan pyytämistä tarinan tekijältä tai tekijänoikeuden haltijalta.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että se ei tässä ota kantaa siihen, kenelle tai keille mainittu TekijäL 1 §:n mukainen tekijänoikeus kuuluu. TekijäL 1 §:n mukainen suoja käsittää myös teoksen saattamisen yleisön saataviin esimerkiksi esittämällä se julkisesti.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettuja koulutusaineistoja myös TekijäL 49 §:ssä tarkoitetun suojan valossa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kumpikaan sille esitetyistä koulutusaineistoista eli aineisto "Irtisanominen - odottamaton kriisi" ja aineisto "Vaikean muutostilanteen kohtaaminen työyhteisössä" eivät kokonaisuutena arvioiden yllä TekijäL 49 §:ssä tarkoitetun luettelo- tai tietokantasuojan piiriin. Aineistoihin ei ole tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan koottu suurta määrää tietoja eikä niitä myöskään voida katsoa tietokannoiksi, joiden sisällön esittäminen, kerääminen tai varmistaminen olisi edellyttänyt huomattavaa panostusta siten kuin TekijäL 49 §:ssä edellytetään. Koulutusaineistot eivät siten ole myöskään TekijäL 49 §:n nojalla suojattuja.

Tässä yhteydessä tekijänoikeusneuvosto toteaa, että periaatteessa ei ole estettä sille, että samaan temaattiseen kokonaisuuteen liittyvä aineisto, kuten esimerkiksi koulutusta varten laaditut kalvot, saisi esimerkiksi TekijäL 49 §:n 1 momentin mukaista luettelosuojaa. Tämä on todettu muun muassa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2000:9, jossa 197 lippua käsittävä lippukokoelma katsottiin TekijäL 49 §:n nojalla suojatuksi. Luettelosuojan edellytyksenä on kuitenkin yhdisteltyjen

tietojen suuri määrä. Yleensä suojan saamiseksi on edellytetty satojen tai tuhansien tietojen yhdistelemistä samaan työhön.

Koska lausuntopyynnössä tarkoitettut koulutusaineistot jäävät TekijäL:n mukaisen suojan ulkopuolelle, asiassa ei siten ole tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan tapahtunut tekijänoikeuden loukkausta. Sen sijaan on mahdollista, että asiassa on tapahtunut TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeuden loukkaus, jos edellä mainitun tarinan käyttämiseen koulutusaineistossa ei ole pyydetty tekijän tai tekijänoikeuden haltijan lupaa. Tämä koskee tarinan käyttämisestä molemmissa lausuntopyynnössä tarkoitetuissa koulutusaineistoissa. Sanottu koskee myös sarjakuvan käyttämistä em. koulutusaineistossa.

Tekijänoikeuden loukkaamisesta aiheutuvista seurauksista on säädetty TekijäL 7 luvussa. Tekijänoikeusneuvosto ei voi toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa asiassa mahdollisesti maksettavaksi tulevan TekijäL 57 §:n 1 momentin mukaisen hyvityksen tai TekijäL 57 §:n 2 momentin mukaisen vahingonkorvauksen määrään.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Marit Hohtokari, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Kirsi-Marja Okkonen, Risto Ryti, Markku Uotila, Kai Nordberg, Satu Kangas, Ritva Hanski-Pitkälampi ja Arto Alaspää.